

Stripakonflikten 1925 – 1927

- en gruvarbetarstrejk och arbetsmarknadskonflikt

Stripakonflikten i västra Västmanland är en av landets mest kända arbetsmarknadskonflikter. I två och ett halvt år lyckades arbetarna vid Stripagruvan stoppa strejkbryteri, få igenom sina krav och deras strejk ledde till att regeringen Sandler avgick.

*De strejkande med anhöriga lämnar Storå Folkets hus efter utdelningen av matpaket.
Bilden ur boken: Samhällets fiender - Stripakonflikten 1925 - 1927, Federativs förlag, 1993*

Stripakonflikten 1925 – 1927

-Gunilla Didriksson-

Åren innan första världskrigets slut var expansiva, kriget innebar en ökad efterfrågan på järn och malm och hela gruvindustrin fick ett uppsving. Situationen för arbetarna vid gruvorna var inte lika bra. Lönerna kunde variera från gruva till gruva och dessutom tjänade kvinnorna bara hälften av vad männen gjorde. Arbetarna fick själva betala för sina verktyg, spett, fyllhammare, spadar, hackor, malmkärror – till och med sprängämnen kunde de få betala.

Gruvarbetet var ett oerhört farligt och riskfyllt arbete och skyddskläder och hjälm var inget som existerade vid någon gruva. Många av gruvarbetarna skadade sig allvarligt, en del råkade ut för ras i gruvan och nästan alla fick stendamslunga. Stripagruvan var dessutom djup och malmen hårdarbetad vilket gjorde det svårt att komma upp i höga arbetsinkomster och omsättningen på arbetare var stor. Många arbetare gick från gruva till gruva, för att få chansen till högre lön eller en bostad, men detta var inget som var specifikt för Stripa. Under 1900-talets första decennier var gruvarbetet ett av de allra mest olycksdrabbade.

Stripaarbetarnas strejk handlade lika mycket om arbetsvillkor som om lön.

Då var arbetslösheten hög och fattigdomen utbredd, lönerna var låga och arbetsmiljön dålig. En arbetstid på 12–16 timmar, sex dagar i veckan, var vanligt. Anställningstrygghet saknades helt.

*En av de aktiviteter som facken ordnade var familjetillställningar.
Affisch, Arkivcenter, Örebro*

I och med 1910-talets högkonjunktur kom Stripagruvan att drivas ganska hårt och 1913 var antalet arbetare som högst med mellan 180-190 personer i och omkring gruvan. Trots det klagade bolagets styrelse över att bristen på arbetare hade dragit ner årsproduktionen.

Under kriget gick arbetet vid gruvan för fullt men så kom gruvkrisen i samband med krigsslutet, vilket ledde till att många gruvbolag slogs ut. Även vid Stripagruvan uppstod en krissituation.

I april 1921 upphörde brytningen och året efter låg arbetet helt nere. Detta orsakade att många människor flyttade från orten och andra kastades ut i arbetslöshet. Detta väckte naturligtvis stor ilska hos arbetarna, men gruvan stod still. Arbetet kom inte igång igen förrän 1923 och arbetarna tvingades då att acceptera löneförsämringar på mellan 40 och 50 procent. Åren därpå reducerades lönerna ytterligare och konflikten blev större och djupare och arbetsstyrkan var då neddragen till endast 80 man.

Vid Stripa Gruva fanns två aktiva fackliga aktörer, som båda hade som mål att få gruvarbetarna organiserade. Det var genom den så kallade decemberkompromissen 1906, som arbetsmarknadens parter kom på överens om de fackliga rättigheterna: medlemmarnas rätt att organisera sig och rätten att verka för sitt fack på arbetsplatsen. Arbetsgivarna fick samtidigt "rätt att leda och fördela arbetet, att fritt antaga och avskeda arbetare samt använda arbetare oavsett om dessa är organiserade eller ej".

Samma år i februari startade några LO-an slutna arbetare i Gruvarbetarförbundet avdelning 22 sin verksamhet och den syndikalistiska fackföreningen Guldsmedshyttans lokala samorganisation (LS) några år senare.

Dessa båda fackföreningar hade samma mål vad det gällde löner och skulle se till att arbetarna skulle få så bra betalt som möjligt för utfört arbete. De bedrev sitt arbete med att värva medlemmar genom att ordna olika sorters sammankomster, dels för att umgås, men också för att knyta viktiga kontakter.

REGERINGEN STUPAR PÅ STRIPA.

Statsutskottet segrar
med 84 röster mot 50,
114 röster gentemot 104.

HISTORISK SVANESÅNG
I RUNDA TVÅ TIMMAR.

"Det är bättre att denna regering faller än
att regeringsmakten kommer att förfalla,"
bekänner hr Sandler.

Karikatur av Sandler's regering var införd i Dagens Nyheter 2 juni 1926

När sedan gruvkrisen kom i början av 1920-talet skulle dessa krafter sättas på prov. Dessa avdelningar agerade först var för sig, vilket gjorde att bolaget kunde försämma arbetsvillkor.

Ett stormöte mellan dessa båda fackföreningar ordnades och Guldsmedshyttans LS ställde vid detta tillfälle frågan om Gruvs avdelning 22 önskade samarbeta och gå fram med en gemensam prislista. Detta gällde ett tjugofemprocentigt lönepåslag och förbättrade arbetsvillkor. Svaret var positivt.

En sammanställning av löneläget i Stripa gjordes. Den visade att Stripaarbetarna var betydligt sämre betalda och att arbetarnas krav därför var fullständigt relevanta.

ledning av syndikalistiska lokala samorganisationen (LS). Gruvarbetarförbundets avdelning 22 gjorde detsamma.

Arbetsplatsen försattes i blockad.

På hösten 1925 begärde bolaget att Lindes arbetslöshetskommitté skulle sända femton arbetslösa k nödhjälpsarbetare till Stripa för att utföra blockerade arbetsuppgifter. De strejkande protesterade.

Arbetslöshetskommittén i Linde bestämde sig därför att hänskjuta frågan till statens arbetslöshetskommission. Den beslöt att nödhjälpsarbetare inte var skyldiga för allt av att dela ut understöd tilliga att ta arbetet vid Stripa eftersom lönerna där nationellt sett var för låga, vilket i praktiken betydde att de strejkandes lönekrav var befogade.

Vid nyåret 1926 gjordes ett nytt försök att lösa konflikten. Förlikningsmannens förslag var höjd timpenning men samtidigt också höjda avgifter för ved, hyra och el, vilket då inte skulle förändra den ekonomiska situationen för arbetarna. Det var ett försök till att ta ut marknadspriser och ta bort de få naturaförmåner arbetarna hade. Arbetarna godkände timpenningen men förkastade höjda hyror, el- och vedpriser. Man förkastade också ett förslag om oförändrade ackordslöner. Arbetarna krävde att ackordslönerna skulle jämnas uppåt och pekade på att oförändrade ackordslöner och höjning av hyra, el och ved annars urholkade höjningen av timlönerna. Bolaget hävdade motsatsen och förhandlingarna avbröts.

Arbetarnas avvisande av ackordslöner berodde på att en stor levde på ackord.

Efter de misslyckade förlikningsförhandlingarna försökte gruvbolaget återigen att rekvirera nödhjälpsarbetare för att utföra malmlastningsarbete. Den här gången avlogs begäran av Linde arbetslöshetskommitté.

Arbetsgivarorganisationen Järnbruksförbundet blandade sig i diskussionerna och frågan hänsköts återigen till arbetslöshetskommissionen. Den här gången kom kommissionen fram till att de löner som

bolaget erbjudit de strejkande var jämförbara med lönenivåerna i det nya riksavtalet och därmed blev strejken att betrakta som en partiell konflikt utan allmän karaktär.

Genom en sådan tolkning blev det också möjligt att hänvisa nödhjälpsarbetare till de blockerade arbetsuppgifterna. SAC och Sveriges Kommunistiska Parti (SKP) överklagade arbetslöshetskommissionens beslut och den socialdemokratiska regeringen begärde en ny utredning. Efter en vecka var utredningen klar, men arbetslöshetskommissionens tidigare beslut ändrades inte.

Under strejken var det total enighet i handling bland gruvarbetarna och alla beslut togs gemensamt av avdelning 22 och LS. Båda fackföreningarna ordnade möten för de oorganiserade för att höra deras åsikter och hur de hade det ekonomiskt.

Tillsammans bildade arbetarna en strejkkommitté.

Till ordförande i Guldsmedshyttans LS valdes gruvarbetaren Viktor Ramberg, sekreterare Nils Larsson, kassör Hjalmar Sjökvist, vise ordförande Ernst Andersson och vise sekreterare David Ståhl. För att klara situationen fick man även bidrag från andra fackföreningar, bl.a. Enhetskommitten i Stockholm, Livsmedelsarbetarförbundet avd. 65 i Göteborg och Typografförbundet i Göteborg. Dessa extra bidrag delades broderligt med avd.22.

Kommitténs arbete bestod framför allt av att dela ut understöd till de strejkande efter behov – såväl organiserade som oorganiserade och deras familjer. 1926 hade föreningen sjuttiofyra medlemmar och av dem beviljades femtiosex av dem extra understöd och sexton medlemmar fick klara sig utan, då de ansågs kunna försörja sig för att de hade ett mindre jordbruk. Det blev en tuff tid för arbetarna.

Mest drivande under strejken var naturligtvis de yngre, som var betydligt radikalare än de äldre.

För dem var det inte bara gruvstrejken, utan det var ren klasskamp som gällde.

I maj 1927 presenterades ett nytt förlikningsförslag som de strejkande i Stripa förkastade. Kort därefter enades dock parterna om ett kompromissförslag som innebar högre löner än de tidigare förlikningsförslagen och inga hyreshöjningar. Det blev trots allt en liten seger för de strejkande.

Arbetslöshetskommissionen hänvisade arbetare till gruvan men misslyckades med att värva folk. Arbetarna lyckades stoppa strejkbryteri med sin sammanhållning och Stripabolaget tvingades att gå med på en uppgörelse. Tvisten om innebörden av riksdagens direktiv, den så kallade ”*Stripafrågan*” avgjordes i maj 1926 av riksdagen och emot ministärens åsikt.

Den 7 juni 1926 avgick regeringen Sandler på grund av denna konflikt, då frågan om arbetslösa skulle behöva ta arbeten på arbetsplatser där arbetskonflikt rådde. I samband med detta fällde Rickard Sanler de bevingade orden ”*Det är bättre att denna regering faller än att regeringsmakten lämnas att förfalla*”.

Stripakonflikten är en av landets mest kända arbetsmarknadskonflikter. I två och halvt år lyckades arbetarna vid Stripagruvan stoppa strejkbryteri, få igenom sina krav och deras strejk ledde till att en regering ett avgick.

Tryckta källor

Eva Blomberg -Samhällets fiender - Stripakonflikten 1925 - 1927, Federativs förlag, 1993

Otryckta källor

Mötesprotokoll avd.22 1906-1926 och Guldsmedshyttans LS 1926-1927. Arkivcenter, Örebro

www.socialisterna.org/offensiv/arkiv/690/stripa.html

Tidigare publicerad i Linde Bergslags Släktforskarförenings Flydda Dagar 2008-1